

Список використаних джерел:

1. Keynote: The Power of Nonverbal Communications | Joe Navarro | CMX Summit West 2015 [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=HRl0dvPRkSI> (дата звернення 18.09.2018).
2. Моррис Д. Наблюдая за человеком: Фундаментальное исследование всех невербальных сигналов / Десмонд Моррис; пер. с англ. Н. Караева. – М.: Ко Либри, Азбука-Аттикус, 2017. – 672 с., ил.
3. Екман П. Теорія брехні / Пер. з англ. – К.: Компанія ОСМА, 2015. – 320 с.: іл.
4. TED Global 2011 | How to spot a liar [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: https://www.ted.com/talks/pamela_meyer_how_to_spot_a_liar (дата звернення 18.09.2018).

Фірсов В.Д.

студент,

*Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗВІДКИ ЯК СУСПІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА

В чинних нормативно-правових актах, не існує легального визначення терміну «розвідка». На нашу думку, це пов'язано в першу чергу зі слабкою розробкою теоретичних підходів до розуміння розвідки як суспільно-політичного, правового, економічного та тактико-спеціального явища.

Так, у наукових працях, в яких досліджується внутрішня і зовнішня розвідка, дослідники акцентують увагу на розвідці в контексті «розвідувальної діяльності», аналізуючи відповідний законодавчо закріплений термін. Наприклад, С. М. Шаптала досліджуючи питання розвідувальної діяльності правоохоронних органів у сфері охорони економічної безпеки, ототожнює поняття «розвідка» і «розвідувальна діяльність» [1, с. 133].

Разом з тим, цілком підтримуємо думку, що розвідка як явище може відображатись як у вузькому, так і в широкому розумінні. Відповідно, розвідка у вузькому розумінні відображається через термін «розвідувальна діяльність». Однак, на нашу думку, доречно проаналізувати термін «розвідка» в широкому розумінні та визначити основні ознаки, притаманні цьому явищу.

Враховуючи багатоманітність оперування поняттям «розвідка», її сутність та ознаки в широкому розумінні слід розглядати в наступних значеннях: 1) як правовий інститут; 2) як інструмент захисту інтересів суспільства і держави 3) як сукупність компетентних органів.

З метою характеристики розвідки як правового інституту, вважаємо за необхідне порівняти загальнотеоретичні ознаки інституту права, які визначені провідними вченими в галузі теорії держави і права та проявом таких ознак у явищі розвідки.

Зокрема, О. Ф. Скакун наводить наступні ознаки правового інституту: 1) регулює окремі видові особливості одного роду суспільних відносин; 2) володіє відносною нормативною самостійністю, стійкістю і автономністю функціонування; 3) формується об'єктивно, має відособленість від інших інститутів права; 4) характеризується специфічністю засобів правового регулювання; 5) втілює у своєму змісті особливу юридичну конструкцію, деякі загальні положення, єдині принципи; 6) має можливість формувати загальні поняття у власних межах [2, с. 304-305].

Так, розвідці, як сукупності правових норм, притаманні наступні ознаки:

1) регулюють специфічну сферу суспільних відносин, пов'язаних із діяльністю компетентних правоохоронних органів спеціального призначення, спрямовану на добування, аналіз та обробку інформації, що має значення для захисту інтересів держави;

2) зазначені суспільні відносини врегульовуються спеціальними нормативно-правовими актами: ЗУ «Про розвідувальні органи України» [3], ЗУ «Про Службу зовнішньої розвідки України»; рішеннями РНБО, СВР, МВС, МОУ та ін.;

3) розвідка, як відособлений інститут права відокремлений, але й тісно пов'язаний з іншими інститутами права, такими як контррозвідка, інститут негласних слідчих (розшукових) дій, інститутами, що регулюють діяльність Збройних сил України та ін.

4-5) така специфічна діяльність, як розвідувальна, регулюється виключно імперативним методом правового регулювання, що виражається в нормативних положеннях, що регламентують діяльність розвідувальних органів. Зокрема, відповідно до ст. 3 ЗУ «Про розвідувальні органи України», розвідувальні органи в своїй діяльності керуються принципами підконтрольності і підзвітності відповідним органам державної влади в межах, передбачених законом. Що ж до специфіки методів здійснення розвідувальної діяльності, слід зазначити, що відповідно до ч. 5 ЗУ «Про розвідувальні органи України» розвідувальні органи під час здійснення своєї діяльності використовують методи, передбачені ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», з урахуванням особливостей, визначених в Законі [3].

б) Останньою ознакою розвідки як інституту права є наявність специфічних термінів, які притаманні виключно цьому інституту права: «спеціальна розвідка», «зовнішня розвідка», «розвідувальна інформація», «кримінальна розвідка», «агентурна мережа» та ін.

Таким чином, можна дати визначення терміну «розвідка» як правового інституту: це сукупність спеціальних правових норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані зі збором, зберіганням та обробкою розвідувальної інформації, а також організацією і функціонуванням державних органів, служб та посадових осіб, які уповноважені збирати, зберігати та аналізувати таку інформацію з метою захисту національних інтересів та забезпечення державної безпеки.

Визначення розвідки як інструменту захисту інтересів держави і суспільства надано у Віснику Женевського центру демократичному контролю за збройними силами, відповідно до якого, розвідка – це інструмент, за допомогою якого держава сприймає і усвідомлює своє стратегічне оточення, вона займається збором і аналізом як секретної інформації, так і отриманої з відкритих джерел [4]. На

нашу думку це визначення є не повним і не відображає сутність розвідки як інструменту в цілому.

На наш погляд, розвідка, як інструмент є засобом для досягнення певної мети, зміст якої можна визначити через основні завдання розвідки до яких відносять захист життєво важливих сфер державної політики, протидію міжнародним глобальним загрозам, та захист життя і здоров'я людини і громадянина [3].

Разом з тим, згідно зі ст. 1 ЗУ «Про Національну безпеку України» під національними інтересами розуміють життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток [5].

У зв'язку з цим, на наш погляд, найбільш вдалим є наступне визначення розвідки як інструменту захисту національних і державних інтересів – це сукупність спеціальних засобів та методів, які використовують спеціально уповноважені органи держави з метою забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина та стратегічно важливих сфер суспільних відносин, а також з метою забезпечення гарантій державного суверенітету України та сталого розвитку держави і суспільства.

Щодо визначення розвідки як сукупності спеціальних органів, слід зазначити, що такий підхід до визначення терміну «розвідка» в широкому сенсі неофіційно ототожнюється з терміном «розвідувальне співтовариство».

У деяких країнах термін «розвідувальне товариство» має нормативне закріплення і є офіційною назвою всіх розвідувальних органів держави. Зокрема у США, нормативний статус розвідувального товариства визначений Урядовим розпорядженням № 12333 від 4 грудня 1981 р. [6].

Однак, у більшості випадків, термін «розвідувальне товариство» не є нормативно закріпленим, хоча й застосовується офіційно на рівні військово-політичного керівництва країни. Зокрема, така ситуація склалася із системою розвідувальних органів Франції в якій існує

централізоване підпорядкування розвідувальних органів єдиному органу управління (Національній раді з питань розвідки) [7].

Отже, на наш погляд, на сьогодні склалася тенденція застосовувати поняття «розвідувальне товариство» до системи розвідувальних органів тих країн, де існує централізоване управління всіма органами, що здійснюють розвідувальну діяльність.

Таким чином, поняття «розвідка» як суспільно-правове явище може розглядатись у вузькому і широкому значенні. Так, у вузькому сенсі розвідка ототожнюється із терміном «розвідувальна діяльність» і виражає активні дії розвідувальних органів щодо збору та аналізу розвідувальної інформації. У широкому сенсі термін «розвідка» розглядається у двох значеннях: 1) як інститут права; 2) як інструмент захисту національної безпеки та інтересів. Разом з тим, вважаємо некоректним застосування терміну «розвідка» по відношенню до сукупності розвідувальних органів держави, оскільки в даному випадку більш коректним є застосування поняття «розвідувальне співтовариство».

Список використаних джерел:

1. Шаптала С. М. Розвідувальна діяльність правоохоронних органів у сфері охорони економічної безпеки України / С. М. Шаптала // Юридичний вісник. – 2012. – № 2. – С. 132–136.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. – 2-ге видання. – К: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
3. «Про розвідувальні органи України»: Закон України № 2331-III від 22.03.2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14/ed20161005>. – Назва з екрана.
4. DCAF Backgrounder. Розвідувальні служби [Електронний ресурс] // Вісник Женевського центру демократичного контролю над збройними силами – Режим доступу: https://www.files.ethz.ch/isn/17437/bg_intelligence_services_ukr.pdf – Назва з екрана.
5. «Про національну безпеку України»: Закон України № 2469-VIII від 08.07.2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> – Назва з екрана.

6. United States Intelligence Activities Executive Order 12333, [Електронний ресурс]. – 1981. – Режим доступу <http://www.tscm.com/EO12333.html> – Назва з екрана.

7. Décret n°82-306 du 2 avril 1982 portant création et fixant les attributions de la direction générale de la sécurité extérieure. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000517072&dateTexte=vig>. – Назва з екрана.